

звернення : 23.05.2024).

7. Національна платформа з вивчення української мови Міністерства культури та інформаційної політики України. URL : speakukraine.net (дата звернення : 23.05.2024).

Світлана ГАРНА,

*проректор з інноваційної та методичної роботи
Донецького ОІППО, кандидат педагогічних наук*

Вікторія ЩЕРБАТЮК,

*в. о. завідувача відділу мовно-літературної
та мистецької освіти Донецького ОІППО*

Тетяна КОВАЛЬОВА,

*методист відділу мовно-літературної
та мистецької освіти Донецького ОІППО*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА: СУЧАСНІ ВИМОГИ ТА НОВІ РІШЕННЯ (для вчителів зарубіжної літератури)

У концепції Нової української школи наголошено: «Нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін. <...> У зв'язку з цим варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» [4, с. 16]. Сучасне суспільство потребує не просто носіїв знань, а й творчих, критично вдумливих особистостей, здатних до самостійного навчання та адаптації до змін. Це вимагає від учителя постійного самовдосконалення, оновлення своїх знань та методів роботи. «Сучасний учитель, – на думку С. Єфіменко, – має бути відкритим до інновацій, готовим самовдосконалюватись, перебувати у постійному творчому пошуку, рухатись уперед – працювати над своїм професійним розвитком, оволодівати новими професійними ролями» [2, с. 16].

Динамічні зміни, що відбуваються в освіті, ставлять перед учителем-словесником нові виклики та вимоги. На педагога сьогодні покладається організаційно-управлінська та комунікативно-діяльнісна функція. Він починає, веде, підтримує та спрямовує освітній процес. Під час педагогічної діяльності вчитель діє та сприймається учнем і як спеціаліст в конкретній галузі, і як соціальна особистість. І. Бех зауважував, що педагогічна позиція вчителя є «унікальною, оскільки одночасно виступає й особистісною (вона виявляється у будь-якій зустрічі дорослого з дитиною), і професійною, необхідною для створення умов досягнення цілей і цінностей освіти. Принципово важливо наголосити, що педагог у своїй дійсно педагогічній позиції ніде й ніколи не зустрічається з дитиною як «об'єктом»; в особистісній позиції він завжди зустрічається з іншою людиною, а у власне професійній – з умовами її становлення і розвитку» [1, с. 76]. Отже, у процесі зростання професіоналізму словесника в умовах сучасної освітньої парадигми надзвичайно важливу роль відіграють два аспекти високоякісної праці вчителя: професійна компетентність та особистісні якості, які в нерозривній взаємодії виявляють майстерність педагога.

Зазначимо, що професійний розвиток – це «процес цілеспрямованого формування у працівників спеціальних знань, розвиток необхідних навичок та вмінь, що дають змогу підвищувати продуктивність праці, максимально якісно виконувати функціональні обов'язки, освоювати нові види професійної діяльності, що включає первинну професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб виробництва» [6].

До ключових аспектів професійного розвитку вчителя-словесника відносимо: самоосвіта, застосування новітніх інформаційно-цифрових технологій, розвиток творчих здібностей, навичок самоаналізу та рефлексії, спілкування з колегами та учнями, підвищення кваліфікації, участь у професійних спільнотах та творчих групах, дотримання професійної етики, формування емоційного інтелекту тощо.

Професійний розвиток учителя-словесника в сучасних умовах вимагає постійного

вдосконалення, відкритості до нових знань і технологій, а також готовності до змін. Важливою складовою є також розвиток особистісних якостей, таких як емоційний інтелект, що допомагає створювати позитивне навчальне середовище та сприяє всебічному розвитку учнів. Тільки завдяки постійному навчанню і самовдосконаленню вчитель-словесник може ефективно виконувати свою місію та надихати учнів на нові звершення.

Розглянемо деякі аспекти професійного розвитку вчителів-словесників у межах післядипломної освіти.

Підвищення кваліфікації. У нормативно-правових документах Міністерства освіти і науки України окреслено, що «педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру» [5]; «підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників та професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти» [4].

Найкращий метод підвищити свої знання, відкрити для себе нові методики викладання – це пройти додаткове навчання. Саме підвищення кваліфікації (далі – ПК) вчителів – це перша, але важлива сходинка в професійному розвитку словесника.

Відділом мовно-літературної та мистецької освіти Донецького обласного ІППО пропонується низка ПК для вчителів зарубіжної літератури, а саме: «Читання як життєва стратегія: від викликів до можливостей», «Цифрові інструменти у професійній діяльності педагога», «Формування етнокультурної компетентності учня НУШ у процесі вивчення зарубіжної літератури» (автор Ігор Ціко, завідувач кафедри суспільно-гуманітарної та медійної освіти, кандидат педагогічних наук), «Особливості викладання інтегрованих курсів мовно-літературної освітньої галузі». Пропоновані теми ПК сприяють оволодінню новими методами та технологіями викладання предмета. Застосування інтерактивних підходів, мультимедійних засобів та онлайн-ресурсів, що презентуються на ПК для вчителів-словесників, значно покращує якість навчання та залучення учнів до процесу вивчення літератури.

Регулярне ПК сприяє обміну досвідом між колегами, що може призвести до виникнення нових ідей та методичних підходів у викладанні зарубіжної літератури. Це створює динамічну та інноваційну освітню спільноту, де кожен може зробити свій внесок у розвиток загальної методики викладання.

Зазначимо, що професійний розвиток підвищує мотивацію вчителів, допомагає їм відчувати себе компетентними та впевненими у своїх знаннях. Це позитивно впливає на їхній професійний імідж.

Отже, ПК вчителів зарубіжної літератури є необхідним елементом їхнього професійного зростання, що безпосередньо впливає на якість освіти, яку педагоги області надають своїм учням.

Існує низка інших способів, окрім ПК, які допомагають учителям зарубіжної літератури постійно вдосконалюватися та розвиватися.

Участь у професійних конкурсах та фестивалях. Підготовка до конкурсу, фестивалю стимулює вчителя до поглибленого вивчення предмета, пошуку нових методів та підходів до викладання; дозволяє продемонструвати свої знання, навички та майстерність; отримати зворотний зв'язок від журі та інших учасників міжкурсних заходів; допомагає вчителю визначити свої сильні та слабкі сторони й шляхи для подальшого розвитку.

Ефективним майданчиком для вчителів зарубіжної літератури Донеччини, де можна поділитися досвідом з колегами, отримати нові знання та ідеї, а також підвищити свій професійний авторитет, є обласний інтернет-конкурс літературно-мистецької та педагогічної медіатворчості із зарубіжної літератури, мов та літератур національних меншин «Створи шедевр», який відділом мовно-літературної та мистецької освіти проводиться щорічно. Обмін досвідом з колегами сприяє поширенню ефективних методик та підходів, що позитивно впливає на загальний рівень філологічної освіти. Такі можливості допомагають учителям удосконалювати свої професійні навички та залишатися обізнаним у сфері новітніх освітніх технологій.

Започаткований у 2024 році обласний конкурс «Я так бачу, чую, відчуваю» надає можливість учителям-словесникам та їхнім учням презентувати не лише знання програмових творів зарубіжної літератури, зацікавлення культурою, загальнолюдськими й національними духовними цінностями, а й виявити майстерність та творчий потенціал обдарованих учнів / учениць та педагогів, формує здатність відчувати художнє слово.

Участь у вебінарах, філологічних студіях, онлайн-зустрічах тощо – це не просто можливість поділитися своїми ідеями та знаннями, обговорити актуальні проблеми викладання зарубіжної літератури, дізнатися про останні тенденції в галузі освіти, але й чудовий спосіб отримати цінні поради та підтримку від досвідчених колег. Для вчителів зарубіжної літератури відбувається робота філологічної студії «Методичний мейнстрим учителя-словесника», вебінару «Цифрові інструменти в освіті». Мета цих заходів – вивчення, удосконалення і впровадження досвіду роботи вчителів зарубіжної літератури Донецької області: презентація сучасних цифрових технологій, цікавих та дієвих інструментів для проведення ефективних та креативних уроків зарубіжної літератури та поширення цих інструментів у практику вчителів-словесників області.

Робота творчих груп. Творчі групи відіграють важливу роль у підвищенні професійної майстерності вчителів-словесників. Це можливість для професійного спілкування, самореалізації та вдосконалення, професійна підтримка та співпраця, особистий та творчий розвиток, можливість публікації методичних доробок. Для вчителів зарубіжної літератури відділом мовно-літературної та мистецької освіти організовано діяльність двох творчих груп: творча група «Дидактичне забезпечення до уроків зарубіжної літератури» (керівники: Світлана Гарна, Вікторія Щербатюк, Тетяна Ковальова), головна мета якої створення коміксів до уроків зарубіжної літератури, та творча група щодо створення опорних карток для учнів 7 класу із зарубіжної літератури (керівник Вікторія Щербатюк). Творчі групи є центрами генерації нових ідей, які впроваджуватимуться в освітній процес. Спільна робота над проєктами дозволяє вчителям експериментувати з новими формами та методами навчання, що зробить уроки більш цікавими й ефективними для учнів. Регулярні зустрічі та обговорення результатів роботи дозволяють учителям отримувати зворотний зв'язок від колег, що сприяє постійному вдосконаленню їхніх професійних навичок.

Застосування соціальних мереж для спілкування з колегами та учнями. Соціальні мережі можуть бути ефективним інструментом для спілкування з колегами та учнями, обміну досвідом, пошуку інформації та навчальних матеріалів. Пропонуємо декілька ідей, як це можна зробити.

1. Професійне спілкування з колегами.

Створення груп та онлайн-спільнот у соціальних мережах. Створення груп та онлайн-спільнот у Facebook, Telegram чи інших соціальних мережах для вчителів зарубіжної літератури дозволяє ділитися досвідом, обговорювати методичні питання, рекомендувати одне одному навчальні матеріали та просто спілкуватися на цікаві й корисні теми.

Для професійного зростання, співпраці та підтримки вчителів-словесників Донеччини відділ мовно-літературної та мистецької освіти пропонує такі онлайн-ресурси: сайт відділу мовно-літературної та мистецької освіти, фейсбук-спільноту «НУШ на Донеччині: крокуємо впевнено», фейсбук-групу «Словесники Донеччини», телеграм-канал «Філологи Донеччини», спільноту «СловоДвір: українське слово – у кожному оселю» у фейсбуці. Учителі за допомогою цих мереж діляться одне з одним своїми найкращими практиками, методиками, ресурсами та ідеями; удосконалюють свої навички викладання предмета, що дозволяє зробити цікаві та результативні уроки зарубіжної літератури.

2. Спілкування з учнями.

Створення закритих груп у соціальних мережах для учнів. Це дозволить ділитися з учнями навчальними матеріалами, домашніми завданнями, оголошеннями, а також спілкуватися з ними на теми, пов'язані з предметом «Зарубіжна література».

Застосування онлайн-інструментів для спільного навчання. Існує безліч онлайн-інструментів, які можна застосувати для спільного навчання з учнями. Наприклад, Google Classroom для створення та поширення завдань, а також для відстеження прогресу учнів; Всеукраїнська школа онлайн (ВШО), яка забезпечує учнів відеопоясненнями, конспектами, тестами та можливістю відстежувати свій навчальний прогрес, а вчителів – необхідними методичними рекомендаціями та прикладами застосування сучасних освітніх технологій. ВШО дає можливість завантажувати безкоштовні методичні матеріали для організації дистанційного та змішаного навчання.

Зазначимо, що застосування соціальних мереж на уроках зарубіжної літератури потребує від учителя певної обережності та відповідальності. Тому педагогу треба встановити чіткі правила застосування соціальних мереж. Це допоможе уникнути таких проблем, як кібербулінг, поширення неправдивої інформації тощо. Учитель також має захищати конфіденційність учнів: не публікувати особисту інформацію без їхньої згоди. Пам'ятаймо, що все, що публікується в

соціальних мережах, може бути побачене учнями, колегами та іншими.

Проте соціальні мережі важливі для саморозвитку вчителя. Вони допомагають слідкувати за публікаціями авторитетних видань та блогів, присвячених викладанню зарубіжної літератури, а також брати участь в онлайн-курсах, конференціях, вебінарах тощо.

Застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Інтернет та соціальні мережі надають можливості для самоосвіти, спілкування з колегами та учнями, а також для створення власних навчальних матеріалів.

Відеоконтент стає все більш популярним серед учителів-словесників і застосовується для візуалізації інформації, створення інтерактивних уроків, пояснення складних тем, залучення та мотивації учнів. Такі сервіси, як ToonyTool, Canva, Renderforest, Clideo пропонують шаблони й інструменти для створення відео, дозволяють учителям створювати унікальний та цікавий відеоконтент без спеціальних знань і навичок.

Для тих педагогічних працівників закладів освіти, які хочуть навчитися створювати навчальні відео різних форматів і стилів, відділом мовно-літературної та мистецької освіти розроблено й практикується майстер-клас «Створюємо навчальне відео: від А до Я». Слухачі ПК опановують алгоритм створення навчального відео та його застосування в освітньому процесі; принципи роботи з різними відеоредакторами; дізнаються, як підготуватися до зйомки, обрати матеріал для відео та знаходити корисні сайти для роботи з відеоконтентом; учаться планувати, створювати та розміщувати навчальне відео; розрізнати типи навчального відеоконтенту; застосовувати обладнання для запису відео й застосунки для створення скринкастів та анімаційного відео; створювати презентації PowerPoint з анімацією та записувати їх у форматі відео; працювати в сервісах для організації групової роботи здобувачів освіти зі створення відео тощо.

Штучний інтелект та нейромережі стали частиною нашого життя та кардинально змінили підхід до освіти та навчання. Gemini Bard, ChatGPT, perplexity, Invideo, wepik, Rytr.me, Cockatoo – це інноваційні інструменти на основі штучного інтелекту, які стануть помічниками для педагога під час підготовки до уроків, допоможуть заощадити час, згенерують ідеї, які відповідають потребам конкретного предмета та темі уроку.

Такі нейромережі, як Craiyon, WomboArt або Dream by Wombo, NightCafe, DeepAI, Bing, Leonardo AI, Deep Dream Generator, Ideogram.ai тощо, швидко генерують зображення з текстового запиту, поєднують графічні об'єкти чи відтворюють відсутні елементи, зокрема й людські обличчя. Нейромережі здатні створювати ілюстраційні матеріали, які допомагають учням краще розуміти та запам'ятовувати зміст літературних творів. За допомогою нейромереж можна генерувати інтерактивні презентації та анімації, які роблять уроки більш захопливими та цікавими для учнів. Застосування інструментів для створення візуального контенту може надихати вчителів та учнів самих створювати ілюстрації чи анімації на основі прочитаних творів. Це сприяє розвитку творчих здібностей та креативності.

Щоб ознайомити педагогів з поняттям генеративного штучного інтелекту та сформувати практичні вміння розробляти освітній контент, відділом мовно-літературної та мистецької освіти розроблено тренінг «Нейромережі на уроках: від розуміння до застосування». Під час онлайн-занять учителі набувають знання щодо технологій штучного інтелекту; педагогічного потенціалу технології GPT та особливостей застосування чату; ефективних нейромереж для кращої професійної реалізації, творчих занять, самоосвіти тощо; можливостей, переваг та перспектив застосування педагогами штучного інтелекту для організації професійної діяльності. Слухачі ПК вчаться створювати високоякісний та унікальний контент за допомогою сервісів штучного інтелекту, які вже зараз дозволяють педагогу вийти на новий рівень у викладанні; застосовувати ресурси для швидкого пошуку або генерації завдань для створення навчального контенту.

Самоаналіз та самовдосконалення. Учитель, який постійно працює над собою, прагне до розвитку та вдосконалення своїх педагогічних навичок, завжди буде цікавим та ефективним викладачем. Систематичне самовдосконалення – це не лише вимога, а й потреба сучасного освітнього процесу. Самовдосконалення вчителя суттєво надихає учнів. Креативний учитель завжди до вподоби молодому поколінню: він у центрі уваги та водночас авторитет для здобувачів освіти. Саме тісна співпраця вчителя з учнями дає позитивні результати.

Отже, сучасний учитель-словесник – це не просто фахівець, який володіє знаннями з літератури, а й творець освітнього середовища, яке стимулює до навчання, розвитку та

самореалізації. «Учитель-словесник має прагнути до акме-вершини професіоналізму, до високого рівня розвиненості кожного компонента професійної компетентності, до яскравої позитивно-гармонійної «Я-концепції» з професійно-педагогічними ціннісними орієнтаціями» [3, с. 103]. Постійний професійний розвиток є ключем до успіху вчителя зарубіжної літератури, забезпечуючи не лише високу якість освіти, але й особистісне зростання та готовність до викликів майбутнього.

Для реалізації вищезазначених аспектів **РЕКОМЕНДУЄМО:**

консультантам ЦПРПП, керівникам професійних спільнот учителів зарубіжної літератури:

- розробити систему заходів щодо створення умов для саморозвитку та самовдосконалення вчителів зарубіжної літератури;
- сприяти організації онлайн-спільнот для професійної підтримки та співпраці, особистого та творчого розвитку вчителя-словесника;
- формувати методичну грамотність та цифрову компетентність учителів зарубіжної літератури для дистанційного та змішаного навчання;

учителям зарубіжної літератури:

- постійно навчатися та підвищувати кваліфікацію, що допоможе орієнтуватися в новітніх методиках викладання та сучасних тенденціях в освіті;
- брати участь у міжкурсових заходах, які проводить Донецький обласний ІППО, для презентації та поширення власного перспективного досвіду;
- обмінюватися досвідом з колегами на сторінках професійних спільнот та асоціацій для самоосвіти та педагогічного розвитку;
- брати участь у творчих групах учителів, де можна спільно розробляти методичні матеріали, проводити дослідження та обговорювати проблеми, що виникають у процесі роботи;
- працювати над формуванням цифрової компетентності, опановувати різноманітні цифрові платформи та інструменти для організації дистанційного та змішаного навчання на уроках зарубіжної літератури.

Список використаних джерел

1. Бех І. Виховання особистості : у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади : навч.-метод. посіб. 344 с.
2. Єфіменко С. Нові професійні ролі сучасного педагога. URL : <https://cusu.edu.ua/ua/konferenc-19-20/ix-mizhnarodna-naukovo-praktychna-onlain-internet-konferentsiia-problemy-ta-innovatsii-v-pryrodnycho-matematychnii-tekhnologichnii-i-profesiinii-osviti/seksiia-2/10483-novi-profesiyni-rol-i-suchasnoho-pedahoha> (дата звернення : 18.05.2024).
3. Кучеренко І. А. Професійна компетентність сучасного вчителя-словесника як інтегральна характеристика фахівця нової генерації. *Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції: реалії і перспективи* : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 жовтня 2018 р.). 2018. С. 100–103.
4. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / за ред. М. Грищенко. 2016. 40 с. URL : (дата звернення : 16.05.2024).
5. Про освіту : Закон України редакція від 27.06.2024 № 2145-VIII. *Верховна рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення : 18.05.2024).
6. Професійний розвиток педагогічних працівників. URL : <https://cprpp.khm.gov.ua/profesiynij-rozvytok-pedahohichnykh-pratsivnykiv/> (дата звернення : 18.05.2024).